

DE KERK ALS KLOOSTER

Ds. Jeroen Jeroense

Een denkmodel voor de creatieve geest

De Sint Trudo abdij te Brugge en de Norbertijnenabdij te Tongerlo zijn voor mij de afgelopen jaren bekende plaatsen geworden. Meermalen heb ik er alleen of met een groep gemeenteleden vertoefd. De combinatie van een ongedwongen gastvrijheid, een verzorgde liturgie en een overzichtelijke dagindeling, vormen een weldaad voor de op drift geraakte mens. Metersdikke kloostermuren ontnemen voor even het zicht op de valkuilen van het moderne bestaan. Niet alleen het proeven van een schuimend Tongerlo's abdijbier of Brugse Trippel verjaagt in no time de stress van alledag, ook het staan op heilige grond verdrijft de spoken uit het hoofd.

Het zich regelmatig laven aan de kloosterbron, letterlijk en figuurlijk, heeft mij de waarde van het klooster doen beseffen. Een klooster heeft ons echter meer te bieden dan een regelmatige religieuze opkikker. Het klooster is een prima format om de gestalte van de kerk in de moderne tijd vorm te geven. Je zal het bouwwerk hier en daar moeten verbouwen, maar het oeroude idee van een klooster vraagt om herwaardering.

Afscheid van het parochie-model

Te vaak wordt in veel kerken nog krampachtig vastgehouden aan een soort territoriaal model, ofwel het oude parochiemodel. Populair gezegd: daar waar je woont moet je ook ter kerke gaan. Je bent solidair en loyaal aan de kerk om de hoek. Dit model gaat niet uit van de individuele behoefte van de kerkganger, maar vanuit het geroepen zijn naar de gehele kerk. Je bent er voor elkaar, tegen wil en dank. Het parochieconcept functioneerde misschien goed in een tijd dat mensen nog aan hun plek gekluisterd waren en gedwee de prediking van de kansel volgden. In de huidige tijd, waarin mensen mobiel zijn en zelf wel uitmaken wat ze wel of niet willen geloven, is dit concept rijp voor de rommelzolder.

Mensen kiezen al lang niet meer voor de school om de hoek. Mensen kiezen een school die aansluit bij hun opvoedingsideeën. Desnoods moet er flink eind voor worden gereden. Helaas heeft menige kerk deze omslag in denken nog niet meegemaakt. Mensen shoppen, ook op de religieuze en spirituele markt. Daar wordt vaak wat laatdunkend over gedaan, maar waarom? Je moet mensen serieus nemen in hun ideeën en gevoel. Ook, of juist, op religieus gebied is het niet wijs om iemand tegen heug en meug religieuze kost te laten eten.

Het kloostermodel gaat niet uit van een territorium. Dichtbij of van ver; je wordt er gastvrij ontvangen. De deuren staan open voor iedere voorbijganger die even op adem wil komen. Je moet niets, je mag. De kerk als klooster honoreert volledig de mondigheid en de individualiteit van de mens. Niet de plaats waar je woont, bepaalt waar jij in de kerkbanken aan moet schuiven, maar je eigen spiritualiteit. En daar wil een mens best een tijd voor onderweg zijn.

Kloosterorden hebben al eeuwen ieder hun eigen identiteit. De ene orde is meer gericht op contemplatie de andere op het doen van maatschappelijke arbeid. Ook binnen een

orde heeft ieder klooster zo zijn eigen mores. En dat is uitstekend. Laat een ieder in een vrolijke gemeenschappelijkheid maar verschillend zijn. Wanneer een gemeente de kramp achter zich laat er met name voor een specifieke wijk of buurt te willen zijn, ontstaat er veel meer ruimte voor eigenheid en diversiteit. Gelukkig is dit proces de laatste jaren al op veel plaatsen al gaande. De tijd is rijp om hier nu eens werkelijk beleid van te maken. De kerk als klooster geeft zichzelf een duidelijk gezicht: diaconaal; evangelicaal; liturgisch of traditioneel. Laat er voor de moderne mens wat te kiezen zijn.

Bewoner, sympathisant en passant

Er bestaat niet zoiets als de model-gelovige of kerkganger. Al sinds het begin van de christenheid is er een grote variatie aan zoekers, vinders en twijfelaars. De ene mens is nu eenmaal spiritueler aangelegd dan de ander. Religieuze behoeftes verschillen van mens tot mens. Een klooster biedt ruimhartig aan verschillende typen 'gelovigen' onderdak. Voorzichtig zijn er drie typen te onderscheiden die de slotgracht van het klooster over willen steken.

Allereerst zijn daar de bewoners. Zij vormen hart en ziel van de gemeenschap. Het is een kleine toegewijde kern, welke de organisatie van het klooster op zich wil nemen. Zonder hen blijft een klooster een dood gebouw. De bewoners, die ook letterlijk in het klooster wonen en het gebouw laten ademen, voelen zich thuis in de eeuwenoude christelijke spiritualiteit. Je hoeft geen theologie te hebben gestudeerd of spiritueel begaafd te zijn om van het klooster je thuis te maken. De bewoners zijn mensen die in de maatschappij hun werk hebben, maar het zinnig vinden om in een geïndividualiseerde samenleving juist het gemeenschappelijke vorm te geven.

Ik stel me zo voor dat het klooster door mensen individueel en als gezin bewoont zal worden. Je kunt voor een tijdelijk 'contract' gaan, maar ook voor langere tijd. Wellicht dat de predikant er ook zijn intrek neemt. Het levert in ieder geval voldoende inspiratie op. De bewoners leveren een deel van hun tijd, energie en privacy in, om de winst van de ontmoeting te ontvangen. Wellicht dat de predikant er ook zijn intrek neemt. In een spannende mix van vrijheid en gebondenheid vormen zij de dragende kern van het moderne klooster.

Daaromheen bevindt zich een wijde kring van sympathisanten. Een sympathisant vindt het bewonen van een klooster een brug te ver, maar weet zich aangetrokken tot die een specifieke kloostergemeenschap. De sympathisant is de geïnteresseerde leek die aan verschillende activiteiten deelneemt of voor bepaalde werkzaamheden verantwoordelijkheid draagt. Mensen geven zelf aan op wat voor wijze en in welke mate ze met het klooster willen sympathiseren. Er is een glijdende schaal in betrokkenheid. Iemand kan er voor kiezen eens keer een lezing bij te wonen, maar een sympathisant kan ook heel best een belangrijke rol spelen in het onderhouden van de vieringen.

Tevens is daar de passant, de toevallige gast die zo maar binnen komt wandelen. Uit nieuwsgierigheid, interesse of gewoon omdat deze reiziger door het leven zin heeft in een kop koffie. Er wordt niets van hem verwacht. De passant mag aanschuiven in het koorgebed en in alle anonimiteit verdwijnen. Wie langer wil verblijven en op adem wil komen, vindt er een gastvrij onthaal. Niets moet zo lang je je maar als gast gedraagt. De moderne geïndividualiseerde mens gedraagt zich als een reiziger. Als een religieus dakloze zoekt hij zo nu en dan een plek om te schuilen en zich te laven aan de bron van de christelijke traditie.

De kerk als klooster wordt zo tot een gastvrij oord voor verschillende typen van gelovigen en dwingt mensen niet in een bepaald religieus keurslijf.

Spiritueel centrum

De kerk als klooster is een centrum waar allerlei activiteiten op het grensgebied tussen religie en zingeving een plaats kunnen krijgen. Het is een centrum waar spiritualiteit, cultuur en kunst elkaar ontmoeten.

De grondtoon voor alle verschillende activiteiten wordt gevormd door de getijden, vieringen waarin iedere dag het aardse leven als een kans wordt begroet. Deze vieringen zijn eenvoudig van opzet en hebben een ander karakter dan de zondagse. De bewoners en sympathisanten moeten in de praktijk het ritme van de getijden ondervinden en gestalten geven.

In het centrum wordt geleefd en geleerd vanuit de joods-christelijke traditie. Rituelen en gedachten worden zo bewaard en doorgegeven. Het klooster als een soort bewaarplaats van dat wat in de loop der eeuwen waardevol is gebleken voor de spirituele mens. Het klooster als centrum heeft idealiter dan ook een goed geoutilleerde studieruimte. Een leerstudiehuis waar de moderne burger naar believen kan putten uit een schat aan literatuur. Het klooster als een kenniscentrum voor zingeving.

Een belangrijke activiteit is het organiseren van lezingen welke een dialoog tussen zingeving en maatschappij bevorderen. Uitdagende en prikkelende vertogen die een bijdrage leveren aan het debat dat in de maatschappij wordt gevoerd. Het centrum zoekt op deze manier steeds weer de ontmoeting met samenleving en andere religieuze tradities en stromingen. Het multireligieuze gesprek wordt niet geschuwd maar juist gezocht.

Het zou me heel wat waard zijn wanneer kunstenaars eveneens een plek in het centrum zouden vinden. Kunst als creatieve uiting van de geest helpt mensen immers betrokken te raken bij zijn diepste emoties tot aan zijn spirituele dimensie toe. Kunst als ontroering is groter dan de mens zelf. Op deze manier zou er weer een brug geslagen kunnen worden tussen de wereld van de kunst en de religie.

Naast pastorale aandacht voor de mensen die het klooster bezoeken, is het wezenlijk om ook een diaconale poot in het centrum onder te brengen. Dit maakt dat het klooster zijn inspiratie ook van de straat haalt en niet als een elitair kenniscentrum te boek komt te staan.

En ach, nu we toch creatief met de geest aan het 'bouwen' zijn. Wat te denken van een kleine brouwerij? Het is toch ook heel goed voor de spirituele geest om na afloop van een lezing te kunnen genieten van een eerlijk, zelfgebrouwen protestants kloosterbier?

Ds. P.Jeroen G. Jeroense
Predikant van de Protestantse Gemeente Elst,
en lid van de Stuurgroep van Op Goed Gerucht
De auteur bereidt een publicatie voor over dit onderwerp.